

Merethe Lindstrøm
DANI U PRIČI TIŠINE

Nakladnik
Fidipid Zagreb

Biblioteka prijevodne književnosti
Knjiga 22.

Za nakladnika
Slobodan Delalić

Urednici
Tonko Maroević
Diana Burazer

Jezična urednica
Mirjana Zec

Design omota
Elvis Duspara

Layout i grafička priprema
Fidipid Zagreb

Tisak
Denona Zagreb

**CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 856352**

ISBN 978-953-7542-17-7

Copyright © Fidipid 2013

Printed in Croatia 2013

MERETHE LINDSTRØM

DANI U PRIČI
TIŠINE

Roman

S norveškoga preveo
Munib Delalić

Naslov izvornika:

Dager i stillhetens historie © H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), 2011

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture Republike Hrvatske

Objavljivanje knjige pomogli
Norveški fond za kulturu (Arts Council Norway)
i NORLA (Norwegian Literature Abroad)

Ja sam ga pustila unutra.

Poslije sam ga zvala uljezom, ali on nije nasilno ušao u kuću. Pozvonio je, kao što bi to učinio bilo tko, i otvorila sam vrata. Još uvijek se uznemirim kad na to pomislim. Zapravo, možda me to najviše i muči: on je pozvonio, a ja sam otvorila.

Nadasve svakidašnje.

Možda sam ga bila spazila istoga jutra, u dnu vrta, kad je Simon otišao na posao. Možda je stajao dolje između stabala. Mlađić, star devetnaest, ili dvadeset godina.

Kad sam otvorila vrata, stajao je na stepenicama i čekao da ga pustim unutra. Mogao je biti bilo tko, zaista bilo tko.

Dobar dan, rekao je. Mogu li posuditi telefon?

Bilo je nešto u tome *dobar dan*. Danas ih i nema baš mnogo koji to kažu, to je bilo običnije u ono vrijeme, sredinom šezdesetih godina. Ali, on to ipak nije rekao kao da tako misli, da je dan dobar, ili da mi to želi. Učinilo mi se da je on to rekao tek tako, misleći na sve, i nikoga.

Nemamo telefon, poželjela sam odgovoriti. Ali, bilo bi to očita laž.

Iz dnevne sobe čula sam djecu. Tad je Helena bila tek beba, ležala je u nosiljci, dok se ostalo dvoje igralo na podu pokraj nje. Čula sam s radija znak točnoga vremena, iza momka bio je vrt, bilo je rano i zrak bijaše nepomičan, od sinoćnje kiše ostala je samo lagana vlaga na listovima, trava se zelenila, tek probuđena, ošamućena, nešto je treperilo prijelazom od sjene do nagla dodira sunčeva svjetla. Ne znam što sam tražila pogledom, možda ispriku da zatvorim vrata.

Veza je malo loša, rekla sam.

Ne smeta, uzvratio je.

Zapitala sam se je li u redu da on tako kaže. Zar nisam ja to trebala reći?

Već smo ondje bili stajali nekoliko minuta, i osjećaj da sam neuljudna učinio je svoje, te sam naposljetku otvorila vrata i pomaknula se ustranu. Čim sam ga pustila unutra, i on prolazio pokraj mene, osjetila sam neki miris koji ga je slijedio. Bio je to miris drugoga čovjeka, nekoga tko je došao preblizu, taj je dojam samo pojačao nemir u meni. U hodniku se on osvrnuo, tražio je telefon, ili nešto drugo. Pokazala sam glavom prema komodi, te je on podigao telefonsku slušalicu. Oglasio se znak slobodne linije, dok je on slušalicu držao iznad brojčanika, i zvuk škljocaja, kad ju je spustio na aparat.

Ne, nije on mislio nazvati. Bilo je očito da nije mislio nazvati. To što je tražio moglo je biti bilo što.

Fina kuća, rekao je.

Da, rekla sam.

Primijetila sam futrolu pričvršćenu za njegov remen, malu futrolu u kojoj je moglo biti nešto, neko oruđe, možda sklopivi džepni nož? Mora da je tad ugledao djecu. Greta je ležala potrbuške, s velikim arkom ispred sebe, usredotočena na crtež, pokraj nje čavlići u boji, što ih je bila rasula po tepihu. Kirstenina se haljinica bila zadigla i vidjele su joj se pelene, što ih je ona još uvijek nosila, gradila je toranj od kockica, slažući jednu kockicu na drugu. Mora da ih je promatrao, stojeći ondje i neko vrijeme gledajući, prije nego što su ga one primijetile, jer sam odjednom osjetila narastajući nemir. Pomislila sam da trebam otvoriti vrata i zamoliti ga da ode, ali to nisam mogla učiniti.

Neki tih glas s radija, poput šuma, duge grane stabla koje se vani na vjetru njišu, i daju dojam kako se nešto približava, i opet povlači. Često sam ležala budna i o tome mislila: djeca koja podižu pogled, i upitno gledaju, njega, mene. Helenine ruke, vidljive, koje se pokreću rubom nosiljke. Neko je vrijeme bila budna, znala sam da će ubrzo zaplakati, iz dosade, ili zato što je gladna.

Prolazim pokraj njega i ulazim u dnevnu sobu, refleksno podižem nosiljku, i nosim je prema širokom stolu za ručavanje, daleko od njega, i ondje je stavljam. Posve na kraju dnevne sobe.

On zakorači u sobu, stoji i gleda djevojčice, Gretine crte postaju široka kuća, postaju djevojčica s trokutastom haljinicom, sunce u desnom kutu. Još uvijek se muči s cvijetom.

Zašto sjede na podu? pita on.

Igraju se, odgovorim.

Nisam to pitao, dočeka on.

Iritacija u glasu, dobro sam to zapazila.

Nečemu se primičemo, pomislila sam, možda onome zbog čega je i došao. Možda misli da tu trebamo biti, da je cijelo vrijeme onamo i želio, upravo prema toj točki.

Želiš li malo kave? upitam, pokušavajući to izbjeći, vratiti se nečemu što je taj posjet skrivao.

Neću ništa, uzvratu on, zatresavši glavom.

Nije istina da neće ništa, to mi je bilo jasno.

Helenine ruke u pokretu, pokušava uhvatiti svoje prste. Greta, koja je bila ustala, stoji i gleda nas.

Morala sam riskirati:

Imam malo novca, rekla sam, i smjesta osjetila kako mi se nešto u želucu steže.

U početku se činilo kao da on nije čuo, ili kao da nije mario, kao da ni novci nisu ništa razjašnjavali.

Samo da uzme novce, i ide, pomislila sam.

Zaputio se prema prozorima s pogledom na vrt. Tad je kuća bila gotovo ista kao sad, nismo je mnogo preuređivali. Samo je vrt bio manji, bilo je više stabala, više šume koja je zaposjela vrt, stabla smo poslije oborili.

Koliko imaš? upitao je i okrenuo se, stajao je kao kontura s leđima prema svjetlu, zamračena lica.

Kad sam krenula prema torbici u hodniku, pošao je za mnom.

Dvadeset kruna, rekla sam. To je sve.

Spustila sam mu ih u ruku. Blijeda ruka, sjećam je se, vjerujem da ću je se uvijek sjećati. Ispružio ju je kao da novce nije mislio uzeti, samo ih primiti, kao da je u tome bila neka velika razlika. To sam dobro primijetila. Nije to bilo mnogo novca u ono vrijeme, a ni malo. Stavio ga je u džep, te sam ga pogledala, i prvi

put sam imala osjećaj da sam mu srela pogled. Kao da prije nisam bila doprla do njegovih očiju. Osjetila sam svoje srce, mora da je bilo iskočilo iz takta, tuklo je u grudima, sve brže, nije se željelo smiriti.

Mislim da smo se oboje istodobno okrenuli, kad se to dogodilo: Greta se uspinje na jednu od stolica za stolom za ručavanje, možda u pokušaju utješiti bebu koja je počela plakati. Povlači laganu nosiljku prema sebi, stolica se ljulja, i samo što ne povuče nosiljku za sobom u padu. Greta vrišti, osovljuje se na noge i vrišti. Beba se uplaši i vrišti još jače. Tješim Gretu, priljubljujem je uz se, milujem joj potkoljenicu na kojoj je rumena mrlja. Spuštam nosiljku. Zaboravljam njega, zaboravljam da on stoji odmah iza mene.

I kad se okrenem, njega ondje nema. A nema ni Kirsten. Na trenutak je tiho. Djeca su prestala plakati, ne čuje se ni glas s radija, samo se grana, s druge strane prozora, mirno njiše.

Poželim viknuti, ali je Greta odmah uz mene.

Kirsten, izustim oprezno, Kirsten.

Stanem tražiti, pogledam oko sebe, kao da je samo neki poremećaj u meni, zbog čega je ne mogu vidjeti. U trenutku kad potrčim niz stepenice, otkrijem da su vrata prema terasi otvorena.

U vrtu je povjetarac, ne znam što imam na sebi, možda tanak džemper i hlače, ili haljinu, možda pregaču preko nje, tad sam je nosila. Vrt svijetli, osjetim vlažnu travu. U dnu je vrta ulaz u mali šumarak. Naokolo smo, poslije, posjekli stabla, ali smo neka ostavili, mislili smo da ih djeca trebaju vidjeti, da im je to potrebno. Zavlačim se među grmlje, ulazim u šumarak.

I tad je ugledam, sjedi na panju, i kao da nešto prati. U tome trenutku ona sjedi nepokretno, te se ustrašim, zazovem je. Ona se okrene, pogleda prema meni, i pokaže rukom u grmlje. Možda je pošla za njim, možda ju je on doveo ovamo.

Ali, čini se da je neozlijeđena. Sjedi na širokom panju i pokazuje u šumu. Kao da ju je on ondje napustio i otišao dalje, izgubivši se između gustih grana.

Poslije sam to nazvala epizodom. Epizoda, rekla bih, kad bih o tome govorila drugima, Simonu, ili našoj djeci, kad su odrasla. Kao da to dolazi odnekud, s nekoga drugoga, nepoznatog mjesta, kao i sâm uljez. Epizoda. Grčka riječ koja je sastavljena od više dijelova, gdje jedan dio znači ulaz, kao ulaz u neku priču, ili život, ali i da je nešto umetnuto, u tragedijama je to dijalog koji je umetnut između korova. Epizoda je očekivanje, očekivanje nečega više. Ali, tu nije bilo ničega više, toga je dana on pozvonio, i nakon toga se izgubio.

Ne znam ništa o uljezu. Poslije sam vidjela bilješku u novinama, opis nekoga mladića koji je provalio u više obližnjih kuća, sa sumnjom da se radi o poremećenoj osobi. Na neki je način bilo kao da se ništa nije ni dogodilo, Kirsten je bila neozlijeđena. Ali, nisam prestajala misliti na njega. Tko je on? Dogodi se da se probudim s osjećajem da on stoji na vratima, da sam ga upravo pustila u kuću. I kao da nikada ne želi otići, kao da će stalno ostati s nama. S godinama je postao samo nejasniji. Mora da sam mu lice zamijenila s licima drugih. Ali je sâm događaj postao očitiji, jasniji, kao da mi se cijelo vrijeme primiče.

Kad razmišljam o toj epizodi, čini mi se da ona ima nešto teško i nepromjenjivo u sebi. Kao da je u nešto usječena, ili kroz nešto zasječena. Neki zasjek, kao da je ona poderotina u nekom debelom platnu, u posve običnom danu, i kroz tu je poderotinu izišlo nešto što nije trebalo izići, i postati vidljivim.

O tome sam često razmišljala kasnije kad sam počela predavati u školi. Uljez je bio dobi mojih učenika. Radila sam u jednoj srednjoj školi, u središtu grada, bila je to stara škola, jedna od onih ugledna imena, stameno zdanje koje je sraslo s vlastitim uvjerenjem, sa svojom samosviješću, jednako nenarušivo okruženo njome kao što je bilo okruženo kaldrmom i asfaltom. Godine su prolazile, i ja sam znala da će me to zdanje, jednoga dana, potisnuti van. Škola je bila sama sebi dovoljna. Hodajući hodnicima, mislim da sam se kretala uvjerenjena da je to istina, da me školsko zdanje smatra suvišnom.

Predavala sam norveški, neko vrijeme i književnost, predmete koji su bili popularni među učenicima, premda u to i nisam bila sigurna. Gledajući učenike u učionici, i slušajući svoje korake hodnicima, pomišljala sam na vrijeme koje prolazi, i kako isprika za moj boravak ondje djeluje sve manje razumno. Pa ipak sam se bila čvrsto vezala uz taj identitet. Bila sam nastavnica, profesorica. To je određivalo moje odijevanje, moje pokrete, moja je uloga odlučivala o mojemu rječniku, o mojim ograničenjima. Kao da sam bila nenadoknadiva. I kako su godine prolazile, ondje je bilo sve manje onih koji su bili moje dobi, a sve više mlađih i obrazovanijih kolega. Simon i ja smo se obično sretali u vrijeme doručka ako bi bilo lijepo vrijeme. Njegova liječnička ordinacija nije bila tako daleko od škole. Zaputila bih se Ulicom Nygaten, prošla bih pokraj svih trgovina, te Ulicom Svih svetih, pokraj Markesmaueta, i niz Ulicu Petera Motzfeldta, do gradskoga parka, Lille Lungegårdsvanneta, gdje bismo sjeli na klupu s pogledom na fontanu. Jeli bismo i malo razgovarali, a potom bismo se vratili na posao, on pacijentima, ja učenicima. Često bi me on sačekao nakon radnoga vremena. U automobilu bismo slušali klasičnu glazbu, pričali o danu koji je prošao.

Kad bih imala slobodan sat, a njemu otkazao netko od pacijenata, sretali smo se u slastičarnici u telegrafskome zdanju, a kad je ona, nakon mnogo godina, bila zatvorena, sretali smo se u jednoj kavani, koju nijedno od nas, zapravo, nije voljelo.

Ne znam čeznem li za poslom, ali bih voljela biti dijelom nečega, cijelo me vrijeme progoni osjećaj da sam izvan svega, da stojim s vanjske strane. Posebno sad, kad djeca više nisu djeca, nego odrasle žene koje vidamo tek ponekad. Znalo se dogoditi da, s vremena na vrijeme, održavamo kontakt s nekima od kolega, da odemo na godišnji odmor s poznanicima. No, davno je to bilo.

Godinama sam stajala u učionici i gledala učenike koji su, naoko, bili isti, svi izliveni u istom blistavom obliku, spremni, nakon nekoliko godina provedenih u školskome zdanju, za sveučilište. Pretvarala sam se da u tome sudjelujem, tako to sad osjećam. Nekoliko bi se učenika izdvojilo, a ponekad, možda svake druge

godine, pojavio bi se jedan posebno nadaren učenik, koji čitanje Olava Duuna nije smatrao osobnom uvredom. Možda su oni ipak postajali zreliji, nakon te tri godine, možda je pretjeran moj dojam da su svi bili jednaki. Gledala sam ih kao izraz mjesta, izraz svega onoga od čega se sama nisam uspijevala otrgnuti, nego sam s time nastavljala, iz godine u godinu. Radila sam posao za koji nisam bila sigurna da mi odgovara, koji, zapravo, nisam ni željela. A nisam znala ni što mi je činiti. Uvijek sam sebi govorila da trebam biti sretna što sam ondje, što radim u školi. Običavala sam kazati da mi se ondje dopada.

I jednoga sam dana dobila cvijeće, a učenici su kupili raskošno izdanje Duunova *Bližnjega*. Ravnatelj je kazao nekoliko riječi, uz doručak, kolače i kavu. I kad sam završila, dani su se naglo promijenili. U početku je bilo dobro, bilo je dobro što smo samo Simon i ja. Kod njega su se polagane promjene počele događati prije dvije-tri godine. A možda je njegov nemir bio prisutan i mnogo prije toga, možda je to izraz nečega što je on sam dugo želio: ići svojim putem.

Ponekad se probudim i povjerujem da čujem Simonov glas, koji već pomalo zaboravljam, nakon što ga je, postupno, zamijenila šutnja. Probudim se i shvatim da sam ga morala čuti u snu. On vrlo rijetko nešto kaže.

Starost ima pogled na sumoran krajolik. Prije nekoliko tjedana nazvala je Helena, naša najmlađa kći, i kazala da je oca našla na jednom autobusnom stajalištu, učinilo joj se da proučava oglas o voznim redovima.

Tata, zovnula ga je. Kamo si to naumio?

Kamo će to on? upitala me je, nakon što ga je dovezla kući.

Nisam joj znala odgovoriti.

Ne znam, rekla sam.

To je uznemiravajuće, reče ona, šaptom, da Simon ne čuje. Pa on je samo pošao svojim putem.

Nekoliko dana poslije, navratila je s omotnicom i molbom. Stavila je to na komodu u hodniku.

Evo je ovdje, mama, rekla je.

Vidjela sam je da stoji u hodniku, u polumraku. Helena, koja je bila tek beba kad se dogodila ona epizoda. Bila sam zaboravila upaliti svjetlo, te okrenem prekidač.

Ima dom za starije osobe, gdje će mu biti dobro. On treba pravo mjesto, rekla je, i pokazala na omotnicu, kao da ona treba naglasiti svaku izgovorenu riječ.

Mjesto gdje će se netko brinuti o njemu, nastavila je. Ne mogu dopustiti da sva odgovornost padne na tebe. Sada kad on cijelo vrijeme ide svojim putem, i kad je tako šutljiv.

Dugo je ona govorila, glas joj je odjekivao u hodniku. Nema ona tako jak glas, ali se činilo da je dobro promislila o onome o čemu je govorila. I zagrlila me je kad je pošla. Uvijek to ona učini.

Dom za starije i nemoćne osobe.

Vidjela sam na komodi omotnicu i molbu, ali ih nisam uzela.

Molba. Ona će sigurno okupirati moje misli, ma što ja činila.

Nekoliko dana ne mogu se sjetiti boje njegova glasa, je li bio taman, kao što mislim da jest, jednostavno ga ne uspijevam zamisliti. Njegova šutnja prevladava. Riječi je, s vremenom, sve manje, kao da ih nešto briše, kao da ih nema što hraniti. Nakon što je postao umirovljenik, volio je ići u šetnju, sâm, otići autobusom u grad i uspeti se na brežuljak, otići do sveučilišta. Sjedio bi u starome vrtu pokraj Prirodoslovnoga muzeja, slušao glasove studenata s ulice, gledao biljke, grmlje i drveće, s nazivima vidljivim na malim pločicama. Nesmetan, ograđen. Ondje on sjedi dok se dan nadvija nad gradom, koji se završi kad se svjetlo spusti za stabla, za jedno od obližnjih brda. Možda on čita, ili samo zuri u prste što drže knjigu, u studente koji prolaze, i daju dojam raskomadana pokreta iza visoke, zelene ograde.

Obično bih ga nazvala kad izide, nakon nekoliko sati, dogovarali bismo se što će kupiti jer bi, u pravilu, on kupio namirnice na putu kući. Kazala bih što nam treba, i on ništa nije morao zapisati, sve bi zapamtio.

Nikada nije volio razgovarati telefonom, uvijek sam ja bila ta koja vodi razgovor, koja najviše govori. Ali, dogodila se neka promjena, koju u početku nisam ni primijetila, ne prvih tjedana, ni mjeseci, jednostavno su se u naš razgovor ušuljale pauze, i tišina. Razgovore je završavao naglo, te sam ponekad morala ponovno nazvati, i upitati da nisam rekla nešto pogrešno.

Ne, što bi bilo pogrešno, odgovorio bi. I ti su me njegovi odgovori zabrinjavali. Cijelo je vrijeme odgovarao jednako. Kao da je imao malu listu odgovora koju je držao ispred sebe, i birao one koji odgovaraju trenutku. A ponekad oni i nisu odgovarali.

Došao bi kući s namirnicama, ili bez njih, kad bi ih zaboravio kupiti. Rekla bih da moram napraviti ručak, je li gladan; ne, hvala na pitanju, odgovorio bi, ili: nisam mislio ručati. Otišao bi i sjeo s knjigom u ruci, dok ne bih stavila jelo ispred njega, te bi on možda uzeo komadić, a nakon nekog vremena i drugi, dok se hrana ne bi posve ohladila, i već bilo kasno uvečer.

Njegova se šutnja pojavila postupno, tijekom nekoliko mjeseci, ili pola godine. Rijetko kad on nešto kaže, možda samo *hvala na ručku*, ili *doviđenja*. Postao je formalan, poput hotelskoga gosta, naoko hladan, kao slučajnan suputnik na kojega naiđeš u autobusu. Tek ponekad vidim ga kako stoji i gleda kroz prozor, ili se osmjehuje nečemu što čita, ili što gleda na televiziji, te pomislim da dolazi k sebi. Kao da se zaista radi o nekom putovanju na koje se zaputio. Ali, ako ga upitam što gleda, što je to zabavno, samo me pogleda, ne shvaćajući. Liječnik, jedan od njegovih mladih kolega, kaže da je on, posve jednostavno, ostario. Rješenje je, jer postoje rješenja, naravno, za stanja poput ovoga, zašto bismo inače dolazili k liječniku, dom za starije i nemoćne osobe, odnosno dom za dnevni boravak takvih osoba, u kojemu Simon sad boravi dvaput tjedno.

Ja ga tamo odvozim. Uvijek ga ja tamo odvezem. Sjedne na prednje sjedalo, i čeka dok ne dođem. Kad smo prvi put ondje došli, primila nas je pomoćnica ravnatelja, i povelu hodnicima. Hodnici su podsjećali na tunele s plastičnim zidovima, s institucionaliziranim, sivobijelim ukrasnim grafikama blagih motiva,

s vratima s drvenim srcem, a u dnu jednoga od hodnika bila je prostorija sa staklenim vratima. U toj se boravišnoj sobi nalazila mala grupa ljudi. Nitko nas nije ni pogledao kad smo ušli. Stariji su sjedili za stolom, dvojica uposlenika tiho razgovarala. Simon je dobio stolicu, za stolom, zajedno s ostalima. I dalje se on osmjehivao. Ali, kad sam trebala krenuti, pratio me je pogledom. Sjećam se njegovih očiju, i ruku na stolu, i pognutih ramena, u toj sobi, u tome prostoru kojemu on nije pripadao.

Kad god iziđem, obično dvojica mladih njegovatelja stoje pokraj ulaznih vrata i puše. Vidjela sam kako jedan od njih ispušta opušak na zemlju i, dok ja prolazim, gazi ga. Nešto je porazno u tome pokretu. Više sam puta stajala na parkiralištu, poput neke mitološke figure, sumnjičava, kao da se tu proteže granica između podzemnoga svijeta i ovoga našega. Prijeđem malu asfaltnu mrlju, a Simon unutra, u domu za nemoćne, ako se okrenem, on će zauvijek nestati. Trebam to nekome ispričati, opisati taj osjećaj, zašto je tako teško živjeti s nekim tko je naglo zašutio. I to nije samo osjećaj da on više nije tu, to je i osjećaj da ni ti sâm više nisi tu.